Project Code: SE2024120

การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือและกลไกในการบริหารจัดการน้ำภายใต้กรอบคิดการจัดการลุ่มน้ำ ขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล สู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในปีงบประมาณ 2567 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดย ผศ.ดร.ปกรณ์ ดิษฐกิจสำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี อาจารย์สุธีระ ทองขาว สำนักวิชาพหุภาษาและการศึกษาทั่วไป และคณะทำงานศูนย์บริการวิชาการ ได้สนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนจัดการน้ำด้วยกรอบคิดการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลคลองน้อย อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ปลายน้ำของลุ่มน้ำปากพนังที่เชื่อมต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย โดยตำบลคลองน้อยอยู่ในเขตประกอบอาชีพทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ซึ่งพื้นที่น้ำจืดในลุ่มน้ำปากพนังตอนล่าง ชุมชนประกอบอาชีพทำการเกษตร ส่วนบริเวณชายฝั่งอ่าวปากพนังซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของตำบลเป็นเขตพื้นที่น้ำเค็ม ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และป่าชายเลนในเขตป่าสงวน ในขณะเดียวกันในพื้นที่มีระบบระบายน้ำออกสู่ทะเลอ่าวปากพนังเป็นประตูระบายน้ำควบคุมบังคับน้ำในลำคลองสายหลักต่างๆ

จากการเชื่อมต่อกับชายฝั่งทะเล ทำให้พื้นที่ได้รับอิทธิพลจากการขึ้นลงของน้ำทะเล จึงมักประสบภาวะน้ำเค็มรุกท่วมขังในช่วงน้ำทะเลหนุนตลอดทั้งปี ส่งผลต่อคุณภาพน้ำที่ใช้ในการผลิตทางเกษตรโดยเฉพาะสวนส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม- ผลไม้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI, Geographical Indication) ของพื้นที่ รวมทั้งพืชเศรษฐกิจอย่างมะพร้าวและปาล์ม ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของชุมชน ผนวกกับที่ตั้งของพื้นที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมและลักษณะทางกายภาพเป็นที่ราบลุ่มต่ำและแอ่งกระทะ จึงทำให้ตำบลคลองน้อยประสบภัยน้ำท่วมและขังในพื้นที่เป็นเวลานาน

คณะทำงานของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้จัดกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือและกลไกในการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนตำบลคลองน้อย ผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

(1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการลุ่มน้ำ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจพื้นที่ในองค์รวม รวมทั้งผลกระทบเชิงพื้นที่จากการบริหารจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ

(2) เวทีชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมถอดบทเรียนการจัดการน้ำ

(3) เวทีชุมชนสานเครือข่ายความร่วมมือด้วยการสร้างการรับรู้และความเข้าใจบนฐานข้อมูลเดียวกัน โดยมีการร่วมระดมข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์ การร่วมตัดสินใจกำหนดทิศทาง จัดลำดับความสำคัญ และข้อเสนอและแนวปฏิบัติในการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของตำบลคลองน้อย

(4) กิจกรรมให้คำปรึกษาหารือในการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนตำบลคลองน้อยกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ผลของการดำเนินงานดังกล่าว นอกจากเป็นการสร้างพื้นที่พบปะหารือของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดการน้ำตำบลคลองน้อยแล้ว ในเบื้องต้นยังเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือการจัดการน้ำของตำบลคลองน้อย ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างชุมชนตำบลคลองน้อยและพื้นที่ข้างเคียง ผู้นำท้องที่ทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปากพนังล่าง(ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1) ศูนย์บริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดนครศรีธรรมราช และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งด้านอาชีพและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ในการแสวงหาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตำบลคลองน้อยได้ร่วมขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำภายใต้แนวคิดการจัดการลุ่มน้ำ โดยได้กำหนดแนวทางและจัดลำดับความสำคัญ เพื่อนำไปสู่แนวปฏิบัติในการบริหารจัดการน้ำของพื้นที่ ที่คำนึงถึงผลกระทบเชิงพื้นที่ ดังต่อไปนี้

การบริหารจัดการคุณภาพน้ำ :

(1) การป้องกันน้ำเค็มรุกท่วมพื้นที่

(2) การบำบัดคุณภาพน้ำและวิธีการเปิดประตูระบายน้ำ เพื่อลดผลกระทบจากการบริหารจัดการประตูระบายน้ำ ซึ่งมีสาเหตุมาจากตะกอนเลนของเสียใต้บานประตูระบายน้ำมีการฟุ้งกระจายเมื่อยกบานประตูน้ำขึ้นเพื่อระบายน้ำ ส่งผลให้สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ตอนล่างของประตูระบายน้ำ ลอยหัวตายเป็นจำนวนมาก สร้างความเสียหายต่อกิจการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอาชีพประมง

การระบายน้ำในช่วงฤดูฝนและน้ำท่วม:

(1) การสร้างการรับรู้และข่าวสารข้อมูลที่ตรงกันและทั่วถึง

(2) การจัดการขยะในครัวเรือนและพื้นที่สาธารณะ รวมทั้งขยะทะเล

(3) การทำความสะอาดลำคลองทั้งการกำจัดวัชพืชและสิ่งกีดขวางที่รุกล้ำทางน้ำ รวมทั้งการขุดลอกทางน้ำ